Рибальство на Черемоші кінця XIX – початку XX століття

Як вказує путівник по Гуцульщині (1933р.), гуцули «до сільського господарства не мають ані відповідних умов, ані любові. Широко розповсюджено в гуцулів є повір'я, що займатися землеробством – то гріх»[1]. В. Грабовецький відзначав, що на Косівщині та Надвірнянщині активно розвивалась риболовля, і цьому сприяла велика кількість річок.[2] Однією із найголовніших річок Гуцульщини, крім Прута, є без сумніву Черемош.

Вперше у Галичині, до складу якої входила і частина Гуцульщини, Законом від 31 жовтня 1887 року «Про рибальство» врегульовувалась оплата за оренду рибацьких ревірів, спосіб їх надання, терміни вилову кожного виду риби, правила реалізації риби, тощо[3].

У 1905 році у Галичині річки були поділені на 472 рибальські ревіри, з яких 366 здавались в оренду, а 106 ревірів не були здані в оренду через брак на них попиту. За рік у бюджет надходило 36603 крон орендної плати. Крім того, відповідно до статті 22 цього ж закону орендарі рибальських ревірів повинні сплачувати кошти у розмірі 15% від суми орендної плати у фонд розвитку рибальства, які склали у 1905 році 5659 крон. Вартість оренди рибальських ревірів скаладала від 1 до 1200 крон. Річка Черемош відповідно до Едикту намісника Галичини від 28 жовтня 1898р. L. 91.242/1898 була поділена на 16 ревірів, 15 з яких були здані в оренду.[4] Дохід від здачі в

---

[1] Krótki przewodnik po Huculszczyznie od Hnitesy po Rogoze. – Warszawa: Główna księgarnia wojskowa, 1933. – s.30.

[2] Грабовецький В. Ілюстрована історія Прикарпаття. Тисячолітній літопис Гуцульщини. – т. 3. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. – с. 186

[3] Gieruszyński F. K. Najnowiejszy wiadomości z dziedziny łowiectwa i zarys rybołowstwa: podręcznik naukowy dla kandydytów leśnictwa / Feliks Gieruszyński. – Lwów, 1911. – S 147.

[4] Okólnik. – 1898. – № 36. – S.4

оренду рибальських ревірів на Черемоші становив всього лише 310 крон, тоді як дохід від здачі в оренду рибальських ревірів на Пруті становив 2089 крон. Як відзначала тодішня статистика вилову риби, в першому ревірі на ріці Черемош на протязі 1903-1904 року виловлено 1600 форелей[5], а вже у наступному 1905 році лише за два місяці (липень-серпень) у рибацькому ревірі між Криворівнею та Чивчином виловлено декілька тисяч пстругів.[6]

Тогочасні дослідники рибальства на Черемоші відзначали, що причиною порівнянно низької вартості оренди Черемоських рибальських ревірів є місце знаходження великої частини річки на кордоні, що утруднює рибальство.[7] Не змінилась орендна плата від здачі цих рибальських ревірів і у 1912 році, коли також було отримано 310 крон, але вже за здачу всіх 16 ревірів. Слід відмітити, що у цей рік за оренду рибальських ревірів Пруту отримано 2101 крону, Лімниці – 1727 крон, Дністра – 12334 крони, а всього Галичина отримала в бюджет за здачу рибальських ревірів в оренду у 1912 році 57503 крони. Якщо порівнювати середню вартість оренди одного рибальського ревіру у Галичині, то в середньому найбільша орендна плата за один рибальський ревір становила 302 крони на ріці Вісла, 262 крони – на річці Буг, 198 крон – на річці Свіча. Середня вартість здачі в оренду рибальського ревіру на Черемоші становила 20,60 крон, що було чи не найгіршим показником. Останнє місце займала середня вартість орендованого рибацького ревіру на річці Збруч, яка становила 11,12 крони. Найвища ціна орендованого ревіру складала на Черемоші 60 крон, а найменша – 10 крон[8],

---

[5] // Okólnik. – 1906. – № 84. – S.160

[6] // Okólnik. – 1905. – № 75. – S.73-74

[7] Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.208-210

[8] Próba oświetlenia wartości rybackich wód bieżących w Galicyi na podstawie danych statystycznych // Okólnik. – 1912. – № 126. – S.206

однак слід відмітити, що вартість оренди рибальських ревірів у Галичині була дуже різною і коливалась від 1 до 1180 крон, що свідчить про зародження промислового рибальства на річках[9]. Як відзначав Зигмунт Фішер – керівник Краківського рибальського товариства, в структурі витрат лише 20% становлять витрати на оренду рибальського ревіру.[10]

Журнал «Окульник», який видавався Краківським рибальським товариством, подавав список орендаторів рибальських ревірів. Отож, перший та другий ревіри орендувала фундація графа Станіслава Скарбка з 31 січня 1903 року по 20 крон, третій – акційне товариство по вирубці дерева у Верхньому Ясенові з 31 січня 1901 року за 50 крон, четвертий, п'ятий, шостий – фундація графа Станіслава Скарбка з 31 січня 1903 року: відповідно за 10, 10, і 60 крон. Сьомий ревір орендувало акційне товариство по вирубці лісу в Верхньому Ясенові з 31 січня 1901 року за 25 крон; восьмий – Микола Схрейбер з Гриняви з 31 січня 1901 року за 10 крон; дев'ятий – Альфред Мілтсович з 31 січня 1901 року за 30 крон; десятий – Альфред Мілтсович з 15 травня 1903року за 15 крон. Галицьке намісництво рескриптом від 17 лютого 1903 року L. 19.116 надало право орендувати 11 рибальський ревір інспектору з рибальства. Дванадцятий та тринадцятий рибальські ревіри орендувались Германом Єкелем з 17 лютого 1903 року по 15 крон; чотирнадцятий ревір орендував Роман Криштофович з 1 січня 1903 року за 10 крон, п'ятнадцятий ревір – доктор Миколай Криштофович від 1 січня 1903 року за 10 крон і шістнадцятий – Євген Криштофович з 1 січня 1903 року за 10 крон[11]

---

[9] Rybactwo w Sejmie krajowym // Okólnik. – 1904. – № 69. – S.55

[10] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 129

[11] // Okólnik. – 1904. – № 72. – S.342

Слід відмітити, що органами державної влади Галичини вживались законодавчі важелі для піднесення чисельності риби у річках. Зокрема, відповідно до розпорядження Галицького намісництва № 58, яке було видане на виконання «Рибальського закону» від 19 листопада 1882 року встановлювалось, що з 1 березня до 31 травня на території Галичини не дозволяється виловлювати харіуса, з 1 квітня до 30 червня – судака, головня, марену, з 16 травня до 15 липня – ляща, з 1 вересня до 15 січня – лосося, з 15 жовтня до 15 березня – форель. Більше того, у період з 15 жовтня до 15 грудня взагалі заборонявся вилов риби в верхніх ріках басейну Дністра, Бистриці – від початку до злиття річок в селі Ямниця, на річці Прут з її притоками від початку до гміни Воскресінці (Коломийський повіт), а також на Черемоші по всій довжині і на Галицьких притоках Білого Черемошу.[12]

Крім законодавчих заходів, спрямованих на врегулювання вилову риби, вживались також і конретні практичні заходи по зарибленню гірських річок Гуцульщини. Зокрема, велику роботу у цьому напрямку зробило Крайове рибальське товариство, яке було засноване 24 серпня 1879 року, і поширювало свою роботу на всю Галичину. Слід відмітити, що засновником товариства був уродженець Гуцульщини М. Новіцький[13]. За старанням товариства вперше у 1879 році ним було проведено на річці Черемош акліматизацію лосося, а у 1882 році у Жаб'єму пан Грегорович випустив у річку Чорний Черемош 1000 штук малька лосося.[14] У 1905 році управління державними лісами у Жаб'єму постановило організувати форельне

---

[12] Ustawa z dnia 19.listopada 1882 o niektórych środkach ku podniesieniu rybactwa na wodach śródkrajowych//Łowiec. – 1883. – № 10. – s.155

[13] Проців О.Р. Зеленчук Я.І. Видатний природознавець уродженець Гуцульщини Максиміліан Сила-Новицький/Олег Проців/, Ярослав Зеленчук/ Гуцули і Гуцульщина : літ.-мист. і громад.-сусп. часоп. – 2012. – № 2(6). – С. 42 – 45.

[14] Nowicki M. Zarybienie wód Galicyi w roku 1882//Łowiec. – 1883. – № 7. – s.106.

господарство. Планувалось випускати до Черемошу не лише форель, але дунайського лосося, який тут досягав до 6 кілограм.[15]

Слід відмітити, що і за часів II Речі Посполитої Черемош мав як господарське, так і соціальне значення. Відповідно до статті 30 «Рибальського закону» від 28 грудня 1933 року на повітову державну владу покладався обов'язок розподілу коштів отримані від здачі в оренду рибацьких ревірів, при якому отримані кошти повинні бути поділені між власниками земель, які входили до рибальського ревіру.[16] Крім того, на повітову владу відповідно до статті 31 покладався обов'язок організації аукціонів, на яких виявлявся переможець права орендувати рибальський ревір. У «Станіславівському віснику» №15 (1933р.) староста Косівського повіту помістив оголошення від 26 вересня 1933 року «У справі оголошення аукціону щодо оренди мисливського ревіру № 11 річки Черемош».

Даний ревір становив ліву частину притоки річки Черемош від границі злиття Білого та Чорного Черемошу до границі між гмінами Ростоки і Рожен Великий. До даного ревіру входили всі притоки.Термін оренди становив 10 років і починався 1 лютого 1934 року, а повинен був закінчитись 31 березня 1944 року. Початкова вартість торгів становила 60 злотих в золоті.
Переможцем аукціону вважався не лише той, хто більше сплатить орендної плати, але й також хто зобов'язувався виділити найбільше коштів на зариблення ревіру та найбільшу кількість випущеного малька. Лише орендарю дозволялось виловлювати рибу сіткою, а іншим особам – лише

---

[15] // Okólnik. – 1905. – № 75. – S.73-74

[16] Korzonek J. i Rosenblüth I. Kodeks zobowiązań: komentarz. T.2. – wyd. drugie. – Kraków: Księgarnia powszechna, 1937. – s.2471-2495.

вудкою. Щоб взяти участь в аукціоні небхідно було сплатити авансом 30 злотих[17].

Аналізуючи проблеми рибальства на Черемоші, бачимо, що й на протязі століть вони залишаються одними й тими самими: браконьєрство – чи то злодійство, як говорили за Австрії, забруднення води, від якої гине багато риби. Як слушно відзначав ще у 1913 році Тадеуш Кісілевський, «Рибальський закон взагалі в Галичині не працює, а має лише значення для зелених столів законодавців»[18], хоча й ці слова не втратили актуальні і на даний час. З технологічним поступом, яку дала залізниця, для Гуцульщини були і свої негативні моменти. Так, для масового знищення риби застосовувався динаміт, який використовували для будівництва колії. Даний вид браконьєрства широко застосовувася і на Черемоші. Окрім динаміту барконьєри застосовували отруту, яку було легко купити у євреїв.[19]

За спогадами доньки Івана Франка А. Франко-Ключко, великий письменник не гребував браконьєрством, коли неодноразово відпочивав у Криворівні біля Черемошу. Його донька згадувала, що батько був один раз спійманий жандармом під час вилову риби. І лише після покарання він заздалегіть брав собі дозвіл на вилов риби. Також є свідчення, що для рибної ловлі він використовував такий недозволений спосіб добування риби, як використання отрути[20]. Цікавим з цього огляду є свідчення сучасників, які друкували свої

---

[17] Stanisławowski dziennik wojewódzki. – 1933. – № 15. – S. 269-271

[18] // Okólnik. – 1913 серпень . – № 8. – S.157-161

[19] Starkl J., Fiszer Z. Powszechna wystawa krajowa 1894 r. i siły produkcyjne kraju: Łowiectwo i rybactwo / Juliusz Starkl, Zygmunt Fiszer. – Lwów: Wydział krajowy, 1896. – S. 85

[20] Лицур М.З. Рибальство як форма організації дозвілля української міської інтелегенції Галичини на рубежі XIX – XX століття (на прикладі І. Франка) / М.З.Лицур, Н.М.Лицур //Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – 2009. – Вип. 15. – С. 116–117.

враження у спеціалізованому рибацькому виданні «Окульник», який видавався у Кракові. Ось як описував свої враження під час відпочинку один із дописувачів , який гостював у селі Буркут у 1909 році: «На ріці Черемош та Прут є багато браконьєрів. Під час нересту багато гуцулів із лучиною ходять по ріці і б'ють форель. Декілька днів тому їхав вночі вздовж Чорного Черемоша, де на протязі 37 кілометрів зустрів таких сім груп гуцулів, які нелегально ловили рибу. Вони навіть не боялись, що хтось їх може спіймати»[21], бо гуцули мали звичку створювати на зиму запаси копчених форелей.[22]

Були й свої специфічні проблеми у Черемоша щодо забруднення. Якщо Дністру великої шкоди завдавали у забрудненні води нафтопродуктами нафтові копальні[23], то основною проблемою для Черемошу був сплав деревини. Через те що різко піднімалась вода, гинула мала риба.[24] Також тогочасними дослідниками зверталась увага на те, що шкоду рибі також завдає вибирання каміння із Черемошу.[25]

На сьогоднішній день економічний, соціальний та рекреаційний потенціал Черемоша на, жаль, не використовується.

Проців О.Р. Стан рибальства б басейні Черемоша в кінці XIX – початку XX століття /Олег Проців// Гуцули і Гуцульщина : літ.-мист. і громад.-сусп. часоп. – 2013. – № 1(7). – С. 60 – 63.

[21] // Okólnik. – 1910. – № 109. – S.16

[22] Pawlik S. Handel zwierzyną, rybami i rakami w Galicyi //Łowiec – 1899. – №3. – s.28-30.

[23] Wielkie zytricie ryb w Dniestrze // Okólnik. – 1903. – № 66. – S.214

[24]// Okólnik. – 1905. – № 75. – S.73-74

[25] Stosunki rybacki nad Prutem i Czeremoszem przez Zygmunta Fischera // Okólnik. – 1893. – № 9. – S.39